

Sjælesorgstypologi i anvendelse: Et indblik i dansk sjælesorg over for kirkenysgerrige

Tidsskrift for praktisk teologi
Nordic Journal of Practical Theology
Årgang 39. Nr. 1/2022
[s. 4-20]
<https://doi.org/10.48626/tpt.v39i2.5498>

Mikkel Gabriel Christoffersen, adjunkt i praktisk teologi,
Københavns Universitet
mch@teol.ku.dk

Abstract

In 2021, a podcast called Sjælesorg (Pastoral Care) was published at the official homepage of the Evangelical-Lutheran Church in Denmark (folkekirken.dk). This podcast consists of ten pastoral care conversations that allow a view into how Danish pastors practice pastoral care with people for whom church and Christianity have so far been present in the cultural background. In the article, I use the podcast as a case for discussing Norwegian theologian Tor Johan Grevbo's eight-fold typology of pastoral care. I argue that this typology can be used to analyze concrete conversations of pastoral care. I also discuss the limits of using the typology in this way. On this basis, I suggest a more flexible graphic presentation of the typology, from spectrum to circle. I use this graphic presentation to summarize my conclusions about contemporary Danish pastoral care of people who are curious about church and Christianity.

Nøkkelord: Sjælesorg, typologi, Grevbo, podcast, kirkenysgerrige.

Indledning

En af de mest indflydelsesrige typologier i nordisk sammenhæng er Tor Johan Grevbos ottefoldige typologi fra bogen *Sjælesorgens Vei* fra 2006.¹ Denne typologi har været bredt anvendt ved sjælesorgsundervisning i både Norge og Danmark.² Det strukturerende princip her er otte hovedretninger indenfor sjælesorgen, hver med sit teologiske anliggende: Kerygmatiske, bibelbaseret, karismatisk, spirituel, ekklesial, analytisk, terapeutisk og socio-politisk. For at tælle som en hovedretning sætter Grevbo flere kriterier op, der drejer sig om retningernes intellektuelle stabilitet, internationale tilslutning og nutidige udbredelse (2006, s. 306). Grevbos arbejde med at indfange store internationale strømninger i sjælesorgen er lykkedes i så høj grad, at typologien er værd at beskæftige sig med, og dens detaljerighed er ikke overgået siden.

I denne artikel undersøger jeg, om Grevbos typologi kan benyttes til at forstå sjælesorg i praksis. Jeg vil altså benytte typologien som teori til at analysere faktiske sjælesorgssamtaler. Dette indebærer en bestemt læsning af typologien. For det første vil jeg benytte typologien *deskriptivt*.³ Jeg ser dermed bort fra den pastorale sammenhæng, som Grevbo selv skriver sin typologi ind i. For Grevbo kan typologien benyttes til at blive en dygtigere sjælesorger, fordi man ved at dvæle ved typologien kan opnå en "kritisk perspektivpluralitet". Sjælesorgeren skulle gerne kunne trække på alle typerne, fordi hver af dem kan blive relevante i forskellige samtaler. Denne normativitet anser jeg dog ikke for at være typologien iboende, så jeg mener at kunne benytte den til mit formål.

For det andet er jeg interesseret i Grevbos *karakteristik* af de enkelte typer. Jeg ser dermed bort fra typernes inspirationskilder, deres historiske virkning og deres forhold til psykologien. Disse forhold fylder en del hos Grevbo. I stedet vil jeg undersøge, hvilke muligheder hver type har for at kaste lys over sjælesorgssamtaler. For hver type refererer jeg derfor kun nogle overordnede kendetegn, der gør det muligt at skille typerne fra hinanden. Denne strategi gør det muligt at koble Grevbos teoretiske univers med en faktisk empirisk praksis.

I artiklen analyserer jeg sjælesorgssamtaler, der findes i podcasten *Sjælesorg*.⁴ Podcasten *Sjælesorg* har fire karaktertræk, som begrænser analysens generaliserbarhed.

1 Blandt nordiske typologier kan også nævnes Elmo Dues trinitariske sjælesorg (2018). I Tyskland findes Michael Klessmanns femfoldige typologi (2015).

2 Selvom Grevbo først skriver typologien i 2006, har han – ifølge lektor i sjælesorg Lars Kruse, som har kommenteret manuskriptet her – anvendt typologien i undervisningssammenhæng fra midten af 1990'erne. Før det benyttede Grevbo ofte en anden typologi, som beskrevet i bogen *Det fir-foldige menneske* (1983), til at karakterisere mennesketyper og deres indvirkning på sjælesorgen.

3 Jeg er enig med Tone Kaufman i, at der i enhver analyse findes en normativitet, der ikke mindst drejer sig om hvordan man vægter stoffet (2016). Dog er min analyse tilstræbt deskriptiv ved, at jeg til analysen har valgt en typologi for sjælesorg snarere end en udfoldet normativ sjælesorgerisk position, som man kan finde den udfoldet hos Eduard Thurneysen (1948/1994), hos Joachim Scharfenberg (1972/1981) eller hos Carrie Doehring (2015). Jeg afholder mig også fra at evaluere samtalerne.

4 Materialet her er 10 sjælesorgssamtaler, hvor 10 konfidenter er til sjælesorg hos 9 forskellige præster. De fleste af disse præster har både specialuddannelsen i sjælesorg og en supervisorsuddannelse bag sig, så det er erfarne sjælesorgere, vi får at høre.

For det første er den et reklamefremstød for folkekirken tilbud om sjælesorg. Podcasten er målrettet mennesker som ikke kender til sjælesorg i forvejen. Derfor svarer podcastens deltagere til målgruppen. Det betyder, at folkekirken indtil nu mest har været en del af deres mentale bagtæppe. Podcasten fortæller ikke, om deltagerne er medlemmer af folkekirken, men eftersom de alle taler dansk uden accent, er det sandsynligt, at de er døbt og konfirmeret, og at de benytter folkekirken til de store livsritualer, men de synes hverken at have yderligere kristen praksis eller at have et kristent sprog for deres livsopfattelse (Gundelach et al., 2008; Leth-Nissen et al., 2022). Muligheden for at tale med en præst har øjensynligt kaldet folkekirken længere frem i deltageres bevidsthed. Derfor kalder jeg podcastens deltagere for “kirkenysgerrige”, selvom nysgerrigheden over for kirke og kristendom også varierer blandt deltagerne. Dansk sjælesorg, som det kommer til udtryk i samtaler med mere kirkevante, vil sikkert se anderledes ud.

For det andet har man fravalgt egentlige krisesamtaler. Samtalen med Mads er en opfølgning på et mere krisepræget forløb i forbindelse med Mads’ 15-årige datters død syv måneder tidligere. Ellers handler samtalerne om mere langstrakte temaer.

For det tredje finder samtalerne sted kun under fire øjne og efter aftale. Der er altså hverken sjælesorg i grupper (Thomsen, 2015) eller i forbindelse med kirkelige handlinger (såkaldt “funktionel” sjælesorg, Ziemer et al., 2011; se også Johannessen-Henry, 2018).

For det fjerde er podcasten netop en podcast. Som sjælesørgeren i samtale med Mads giver udtryk for, har der været “to ganske store mikrofoner i rummet”, der for ham har betydet, at han ikke har villet spørge ind til det “allerhelligste” i Mads’ liv. Mikrofonerne forstyrrer tydeligvis denne sjælesørg, også selvom Mads selv understreger, at han altså har “givet af sit hjerte” i samtalen.

Metodisk er analysen af podcasten foregået ved, at jeg først har lyttet til podcastens episoder to gange med typologien i tankerne og dannet mig et vist overblik. Ved at lytte grundigt først har jeg fået en sans for stemmernes og samtalerne nuancer. Dele af disse indtryk har jeg diskuteret med fire studerende.⁵ Derefter har jeg kvalificeret mine indtryk ved at transskribere podcastens samtaler⁶ og kodet disse tekster med programmet Nvivo i lyset af typologierne. Denne metode er en hermeneutisk proces, der afhænger af min forståelse både af typologien og af podcasten. Analysens resultater er derfor åbne for alternative fortolkninger.

Analysen (afsnit 1-8) giver anledning til, at jeg også øver en vis kritik overfor typologien. Dels viser jeg, hvordan lyttematerialet også har et indhold, som typologien *ikke* kan indfange. Nogle af samtalerne er simpelthen karakteristiske på måder, som man må benytte andre begreber for at forstå (afsnit 9). Dels foreslår jeg at forbedre *den grafiske rammesætning*, som Grevbo benytter sig af (afsnit 10).⁷ Ifølge Grevbo kan de

5 Tak til Embla Johanne Hansen, Josephine Julie Brun Lustrup, Louise Kjærem Nielsen og Pernille Elvira Søderberg.

6 Tak til en femte studerende, Kjartan Bergqvist for at transskribere to af dem.

7 Grevbo er klar over, at enhver typologi, og især enhver grafisk fremstilling af en typologi, er behæftet med problemer. Således også hans egen (2006, s. 306). Således også denne artikels.

otte typer sættes grafisk op på en linje fra højre til venstre, hvor *højre* har større vægt på Gud og kirken med yderpunkt i den kerygmatiske sjælesorg, mens *venstre* er rettet mod mennesket og verden med yderpunkt i den socio-politiske sjælesorg. Denne grafik foreslår jeg at ændre til en cirkel.

I gennemgangen benytter jeg begreberne *sjælesørger* og *konfident* for at tydeliggøre de forskellige funktioner i samtalen. Jeg identificerer de konkrete samtaler kun med konfidenternes fornavne. Selvom man kan finde præsternes navne ved at læse på podcastens hjemmeside og ved at lytte til podcasten, nævner jeg ikke præsternes navne her. Jeg vil gerne understrege, at præsternes sjælesorgspraksis hverken kan eller må essentialiseres til den enkelte samtale, vi får lov at høre.

1. Kerygmatiske sjælesorg

Den første model, kaldet "kerygmatiske" sjælesorg, lægger vægt på, at sjælesørgeren skal *forkynde et glædeligt budskab* om syndernes forladelse for konfidenten. Det kerygmatiske anliggende drejer sig dog ikke om at udtale de specifikke ord "syndernes forladelse", for indholdet af disse ord kan udmærket kommunikeres i en sprogdragt, der er tilpasset samtalen.⁸

Den teologiske baggrund for denne type sjælesorg er den dialektiske teologi, der forudsætter, at mennesket er en synder i den specifikke forstand, at mennesket i sin grund er i oprør mod Gud. Dette oprør danner en kløft mellem mennesket og dets Skaber. Denne kløft har Gud selv overvundet ved at blive menneske, lide, dø og opstå i Jesus af Nazaret. Sjælesørgeren er herolden, der forkynnder denne kløfts overvindelse til tro.⁹

Et eksempel har vi i samtalen med Christine. I slutningen af samtalen giver konfidenten udtryk for, at hun kunne ønske sig at være rolig i andres selskab, "ikke hele tiden have den der følelse af, om jeg nu er god nok". Dertil siger sjælesørgeren:

P: Kunne det være en hjælp for dig at tænke, at der er i hvert fald, hvis ikke der er andre steder, forhåbentlig er der også andre steder, der er i hvert fald ét sted, hvor vi ved - hvor du ved, at du er holdt af som den, du er. Det er jo det, der sker, når vi bliver døbt, så får vi jo at vide, du er elsket, du er Guds elskede barn, der er ikke noget, der kan skille dig fra ham, uanset hvem du er, hvad du gør, hvad du tænker, hvad du føler, så er du hans elskede barn. Altså... om der kan være en, æh, en kraft i det, som du sådan kan tappe dig ind på, når tingene er allersværest. Tror du det?

P: Altså, jeg kan godt mærke det, når du siger det nu, så giver det da noget dejlig rolig følelse, synes jeg. Men jeg synes også det er svært at holde ved, ikke, fordi...

8 Grevbo karakteriserer opsamlende den kerygmatiske sjælesorgstype som følger: "Konfidenten får - grovt sagt - komme til orde for å afsløre angrebepunkter, der forkynnelsen kan sætte ind sin kraft" (2005, s. 309). Denne forståelse kan læses frem, men typens hovedkilde, Eduard Thurneysen, kan også læses som væsentligt mere dialogisk og respektfuld (Karle, 2003).

9 At denne gengivelse er udtryk for en typologisering, der ikke gør rigdommen hos hovedkilden, Eduard Thurneysen ære, er vigtigt at understrege (se Nielsen, 2015, særligt 133).

Selvom konfidenten bliver bevæget af denne lille prædiken, som er talt ind i hendes situation, så har hun ikke nemt ved at internalisere budskabet, altså at holde fast i budskabet som gældende for hende.

Eftersom præsten forkynder et glædeligt budskab om, at konfidenten er Guds elskede barn, fortolker jeg denne udveksling som kerygmatiske sjælesorg. Dog er prædikenen ikke dialektisk-teologisk i sit menneskesyn. I stedet for, at budskabet bryder ind i konfidentens verden, vendes perspektivet om, så det bliver konfidenten, der skal "tappe ind" i budskabet. I dette citat er budskabet ikke kun en "tilsigelse", selvom sjælesørgeren i en replik kort efter understreger netop dette; budskabet er også en ressource til rådighed for konfidenten, men som konfidenten selv skal aktivere. At budskabet er noget, man skal benytte sig af, passer ikke med menneskesynet i den kerygmatiske sjælesorg.

Samtalen med Mikkel indeholder også kerygmatiske elementer, men her kommer forkyndelsen på baggrund af, at konfidenten efterspørger et trosperspektiv.¹⁰ Konfidenten spørger sjælesørgeren, om ikke hun kan bringe sig "i spil som præst" og bringe noget "kristendom ind i det". Opfordringen medfører et indspil fra præsten, der indeholder både *kerygmatiske* elementer i taltalens form ("Gud siger: Jeg er med *dig* alle dage")¹¹ og sjælesørgerens *vidnesbyrd* om sin egen tro ("for *mig* betyder gudbilledlighed, at *jeg* er hans elskede barn"). Denne kombination er ikke påfaldende i samtalens flow. Sjælesørgeren synes at ville understrege både det glædelige budskabs relevans (det gælder også for *dig*) og dets autenticitet (det gælder også for *mig*). Men analytisk er *tiltalen* og *vidnesbyrdet* distinkte former med hver sine teologiske traditioner, henholdsvis den dialektiske teologi og den Schleiermacher-inspirerede liberalteologi.

2. Bibelbaseret sjælesorg

Hvor den kerygmatiske sjælesorg er optaget af et særligt centralt budskab, har den bibelbaserede sjælesorg som sit hovedfokus, at sjælesørgeren skal inddrage *det bibelske univers* i samtalen. De bibelske tekster fremstår som poesi og salmer, fortællinger, lovtekster og breve, som indfanger aspekter af menneskelivet og forholdet til Gud, der kan vise sig væsentlige for den sjælesørgeriske samtale.

Det teologiske udgangspunkt kan være forskelligt. Den "evangelikale" sjælesorg, som er Grevbos hovedfokus, anser bibelen for at være særligt Helligåndsinspireret, med guddommelige budskaber til menneskeheden og den enkelte.¹² Sjælesørgerens etiske ståsted farves af det bibelske univers i højere grad end i den kerygmatiske position, hvis bibelbrug snarere præges af det centrale kerygma om syndernes forladelse (2006, s. 316). Men det teologiske udgangspunkt kan også være mere liberalt fokuseret på, at bibelen er tekster med indsigt i forholdet mellem Gud og mennesker, med gyldighed i dag. Her er bibelen altså ikke udtryk for Guds sande ord til den enkelte, men mere et

¹⁰ Der finder kun sted i to samtaler, med Mikkel og med Mette.

¹¹ Min fremhævnings i dette og næste citat.

¹² Hovedkilden her er Jay E. Adams og hans bog *Competent to Counsel* (1970/1986).

åbent resonansrum, som Helligånden kan benytte til at drage den enkelte ud af sig selv og ind i Guds virkelighed.

Et eksempel på sidstnævnte har vi i samtalen med Kasper,¹³ som kæmper med senskader efter en hjernetumor. Kasper har svært ved at acceptere de livsbegrænsninger, som sygdommen skaber, samtidig med at han forsøger at gøre sit bedste med sine begrænsede muligheder. Denne konstellation får sjælesørgeren til at tænke på lignelsen om de betroede talenter (f.eks. Matt 25:14-30). Ved at genfortælle lignelsen viser sjælesørgeren, at kræfter *er* ulige fordelt, og at konfidenten – i modsætningen til tjeneren i lignelsen – lykkes med at bringe sine nu mere begrænsede talenter i spil i verden, helt i lignelsens ånd. For konfidenten bidrager lignelsen med et nyt perspektiv, som “egentlig giver meget god mening”. Stemmen knækker sågar lidt. Konfidenten bekræftes i, at hans tilegnelse af sin lidelse er rigtig, måske ligefrem gudvelbehagelig, afhængigt af, hvilken status bibelske lignelser har – eller får – for konfidenten.

3. Karismatisk sjælesorg

Også den karismatiske sjælesorg har basis i bibelen. Fokus er dog på de *gudgivne nådegaver*, som sjælesørgeren må være begavet med. Der knyttes an til bibelske beretninger om, hvordan disciplene blev udrustet med kraft til at helbrede, forkynde budskabet og beherske onde ånder (Luk 9,1-2 eller 1 Kor 12,8-10). Denne udrustning kan sjælesørgeren benytte til at helbrede fysiske, psykiske og åndelige lidelser ved bøn.

Den teologiske baggrund findes i den brede karismatiske teologi, særligt i karismatiske fornyelsesbevægelser udenfor de nationale majoritetskirker. Her står Helligåndens tildeling af nådegaver i centrum. Sjælesørgeren åbner sig for nådegaverne ved et stærkt og personligt bønsliv, der sætter ham eller hende i forbindelse med “opstandelsens kraftkilder” (Grevbo, 2006, s. 326).

Denne retning er det vanskeligt at finde eksempler på i podcasten *Sjælesorg*. Sjælesørgerne lader til at være mainstream folkekirkepræster, for hvem karismatiske elementer virker fremmede. Givet en mere overordnet optik kunne retningen give anledning til et analytisk fokus på sjælesørgerens personlige forudsætninger: Leder sjælesørgeren samtalen på en entusiastisk og styrende facon? Måske kan man hermed gribe samtalen med Damian. Her foretager sjælesørgeren nemlig et greb, der er temmeligt ubeskrevet i den akademiske sjælesorgslitteratur, men som jeg vender tilbage til i slutningen af artiklen. Han indbyder konfidenten til at tale med Gud om sin lidelse, hvorefter den sjælesørgeriske samtale udspiller sig som konfidentens samtale med Gud assisteret af sjælesørgeren. Dette utraditionelle greb nok en vis udstråling af overbevist kompetence. Men derudover kan samtalen ikke karakterises som karismatisk.

¹³ Også samtalen med Adriana har bibelske elementer, hvilket jeg vender tilbage til senere. Det har også samtalen med Mikkel, hvor sjælesørgeren udlægger både gudbilledlighedsmotivet fra 1. Mosebog og forladthedsmotivet fra korsfæstelseshistorien ifølge Markus og Matthæus som svar på konfidentens oplevelse af sig selv som “ikke god nok” (14:39-19:26).

4. Spirituel sjælesorg

Hvis den karismatiske sjælesorg er en vulkan, er den spirituelle sjælesorg¹⁴ en forfriskende kilde, som man kan slukke sin tørst ved. Hvor den karismatiske sjælesorg har fokus på den begivenhedsrige omvendelse og vækkelse, indbyder den spirituelle sjælesorg til at fordybe sig i *vaner og praksisser*, der over tid giver anledning til eftertanke og deltagelse i det guddommelige mysterium. Disse praksisser kan være bøn, bibellæsning, stille meditation, liturgi og andre mere indadvendte religiøse praksisser. Men det kan ifølge Grevbo også handle om en mere udadvendt lydighed mod Gud i kærlighedsgerninger overfor næsten.

Det teologiske udgangspunkt er, at den troende gennem kristen praksis kan lære at aflægge sig syndens forhindringer for Gudsrelationen, herunder “sentimentalitet, moralisme og intellektualisering”, og dermed blive “mere forankret og stabil i sin tro på den treenige Gud” (Grevbo, 2006, s. 336).¹⁵ Sjælesørgerens opgave er at være vejleder i det liv, som den enkelte har med Gud i sin egen praksis, hvorfor sjælesørgeren selv bør have en kristen praksis at trække erfaringer fra.

Samtalerne i podcasten er ikke åndelige vejledninger i den forstand, at konfidenterne har en kristen praksis, som de får vejledning i. Formålet er, at folk uden særlig tilknytning til kirken, skal kunne opdage, at de kan benytte sig af tilbuddet om sjælesorg. Som nævnt virker de fleste konfidenter da også som verdensåbne kulturkristne med livsproblemer, som de håber at få sjælesørgerens syn på.

Kun i to samtaler er der et anstrøg af spirituel sjælesorg. Lin lider af angst, som hun har lært at leve med, blandt ved at tale om angstens objekt med sine veninder. Her nævner sjælesørgeren, at hun har både en egen aftensbønspraksis og en praksis med at lytte til meditationsbånd og til gregoriansk musik for slappe af.

P: Okay. Gør du nogle gange så nogle... ja, det ved jeg ikke, altså jeg har jo nogle gange lyttet til sådan nogle meditationsbånd eller sådan noget gregoriansk musik, det får min hjerne til at være stille. Eller, jeg er jo også... som... man kan sige, jeg er jo også... Nogle mediterer om aftenen. Jeg har sådan en lille aftenbøn, jeg beder og takker for det, jeg er glad for, og beder om styrke til det, jeg skal udholde eller står i, hvis der nogle svære ting. Men har du så nogle greb om det? Eller... er der noget, du bruger?

K: Jeg har gjort det før i tiden, før jeg flyttede sammen med min kæreste, så havde jeg meget om aftenen, så skulle jeg skrive alt det ned i løbet af dagen, som var godt. Og det er jo lidt det samme, det der med at gå med glæden, gå med kærligheden frem for angsten.

¹⁴ Grevbo skriver *spiritual* for at undgå visse konnotationer til ordet ‘spirituel’ på norsk, som altså også kan betyde “slagfærdig” og “humoristisk” (2006, s. 339). Det sproglige problem har vi ikke på dansk.

¹⁵ Disse ord er citeret fra Owe Wikstrøms karakteristik af den åndelige vejledning. Se også den i Norden måske mest kendte, nemlig Wilfrid Stinnsen, *Andens terapi* (1996).

Sjælesørgerens indspil kan ses som udtryk for spirituel sjælesorg. Invitationen til samtale om bønsspraksis bliver dog drejet i andre retninger af konfidenten, eftersom hun har haft en praksis med at skrive alt det ned, som var godt i løbet af dagen, og dermed give glæden opmærksomhed i stedet for angsten.

I samtalen med Mette, som er den anden af de to samtaler, hvor konfidenten eksplicit efterspørger et teologisk perspektiv, nævner sjælesørgeren muligheden for at bede til Gud, om Gud kan tilgive, når Mette ikke selv er i stand til det. Sjælesørgeren giver altså et konkret forslag til en spirituel bønsspraksis. Den teologiske præmis for bønssforslaget, nemlig muligheden af en stedfortrædende tilgivelse, afviser konfidenten imidlertid et par minutter senere som en mulighed for hende.

5. Ekklesial sjælesorg

Hvor den spirituelle sjælesorg har fokus på fordybelse i *kristne* praksisser, ser den ekklesiale sjælesorg samtalen som indlejret i *kirkelige* praksisser – i menigheden og i kirken som gudstjenestefejrende og livsdelende fællesskab. Dette kan vise sig på tre måder. For det første er denne type sjælesorg inspirationskilde til gruppesamtaler, f.eks. i sorggrupper, hvis antal og variation øges i Danmark i disse år. I en sorggruppe kan mennesker samles og støtte hinanden, eventuelt med præsten som deltager eller leder af samtalen. For det andet vil ekklesial sjælesorg gerne henvise til menighedens fællesskab. Det giver sig selv i kasualiesamtalerne, hvor samtalen naturligt peger frem mod dåben, vielsen eller begravelsen som gudstjenester. For det tredje vil den ekklesiale sjælesorg kunne inddrage liturgiske elementer fra ritualbogen, som for eksempel den aronitiske velsignelse, nadverfejringen eller skriftemålet.

Et teologisk udgangspunkt kan findes hos Martin Luther, for hvem sjælesorgen drejede sig om “menighetsmedlemmenes gjensidige samtale og trøst” (Grevbo, 2006, s. 342–343).¹⁶ Luthers teologi om det almindelige præstedømme melder sig her: Sognets medlemmer har pligt til at tage sig af deres næstes ve og vel. Jeg vil dog mene, at de fleste i dag ser sjælesorg som en opgave, der hører præsterollen til – måske for at undgå unødigt snagen i andres liv. Kirkeretten udpeger da også det særlige præsteembede som bærer af den skærpede tavshedspligt (Jørgensen, 2019). Alligevel vil den velfungerende menighed drage omsorg for hinandens ve og vel, også uden at benævne indsatsen med ordet “sjælesorg”. Teologisk set begrundes den ekklesiale sjælesorg i opbyggelsen af menigheden indadtil, snarere end i den diakonale¹⁷ eller missionale indsats udadtil.

Ingen af samtalerne i podcasten *Sjælesorg* indeholder liturgiske elementer, som f.eks. den aronitiske velsignelse, eller sproglige henvisninger til menighedslivet, herunder søndagshøjmessens. En enkelt henvisning til “kirkens rum”, paralleliseret med “naturen”, som steder, hvor man kunne slukke sin telefon og undgå informationer, findes i samtalen med Mikkel. Ellen Aagaard Petersen, som er ansvarshavende redaktør for folkekirken.dk, oplyser, at tilrettelæggeren har matchet præst og konfident ud fra

¹⁶ Luther skrev “brødrenes”, ikke “menighedens”: “Peer mutuuum colloquium et consolationem *fratrum*” (BSL 449, min fremhævning).

¹⁷ Som Dietrich Bonhoeffer gjorde (1996, s. 556).

en forestilling om, at der kunne opstå en god samtale om konfidentens problem med netop denne præst. En vis geografisk nærhed har været væsentlig, men konfidenterne er netop ikke sognebørn.¹⁸

6. Analytisk sjælesorg

Typologien foretager nu et større spring fra den ekklesiale sjælesorg til den analytiske sjælesorg, der typisk er tilbage i forholdet mellem sjælesørger og konfident. Analytisk sjælesorg er *inspireret af den psykoanalytiske tradition*. Det er en omfangsrig størrelse, som også har mere moderne udløbere.¹⁹ Derfor er det en forenkling, når jeg med Grevbo fremdrager to teoretiske elementer, som man vil kunne få øje på i en sjælesorgssamtale (2006, s. 364).

I generel forstand er den analytiske sjælesorg opmærksom på de bevægelser, der finder sted mellem sjælesørger og konfident. Når konfidenten begynder at arbejde i relationen til sjælesørgeren, enten ved tilknytning eller modstand, kaldes det "overføring". Når sjælesørgeren bruger sig selv i samtalen, eventuelt til at besvare konfidentens overføring, kaldes det "modoverføring".

I mere specifik forstand vil analytisk sjælesorg vise sig som en konkret måde at spørge på. Når konfidenten fortæller om sit problem, vil den analytiske sjælesørger spørge ind til de livshistoriske omstændigheder, ofte i familien, der kan have bidraget til, at dette problem er opstået. Man vil være optaget af personlighedens struktur, sådan som den beskrives i den psykoanalytiske antropologi. Målet er at hjælpe den anden til at frigøre sig fra snærende bånd i det psykiske, ofte ubevidste, liv. Man vil måske undersøge drømme og lidelsessymptomer, der kan henledes til fortrængninger i det underbevidste.

Den teologiske basis for den analytiske sjælesorg drejer sig om diakoni. Sjælesørgeren er kaldet af Gud til tage vare på sin næste. Hvis næstens liv kan lykkes ved at anvende analytiske metoder til afdækning af problemets rødder, og til afhjælpe problemet, så er det naturligvis opgaven. Virkningen af dette diakonale perspektiv kan også handle om Gudsrigets frembrud. Således kan Oskar Pfister, en af Freuds væsentligste samtalepartnere, tale om, at effekten af denne tilgang vil være at "gøre ufrie til frie, ulykkelige til lykkelige, værktøjer for det onde til organer for det gode" (Pfister, 1927, s. 20, min oversættelse). Løser man folks psykologiske problemer, vil kærligheden kunne få frit løb i blandt mennesker. Liberalteologien er en væsentlig inspirationskilde her.

Podcasten har ikke eksempler på analytisk sjælesorg i specifik forstand. Det er tydeligt, at sjælesørgerens spørgemåde ikke er tilfældig. Jeg fornemmer, at flere af dem ved, hvad de gør, og bagefter ville kunne redegøre for, hvorfor de gjorde som de gjorde. De teoretiske retninger, der påvirker dem, er imidlertid nogle andre end det psykoanalytiske. At analysere podcastens samtale ud fra forskellige terapeutiske retninger falder udenfor denne artikels rækkevidde. Dog kunne man forestille sig

¹⁸ Ifølge mit interview med Ellen Aagaard Petersen d. 14/1-2021.

¹⁹ F.eks. hos Pamela Cooper-White (2006).

dybere forståelse af samtalerne, hvis man benytter en typologi, der indeholdt systemisk, gestaltterapeutisk, fænomenologisk, narrativ og eksistentiel sjælesorg.²⁰

Et eksempel på modoverføring, finder vi dog i samtalen med Mads, som har mistet sin 15-årige datter. Her fortæller sjælesørgeren, at de små hår rejser sig på armene af ham, fordi han fornemmer, at konfidenten, om end stadig dybt berørt, er ved at "blive menneske igen" efter sit tab.

7. Terapeutisk sjælesorg

Hvor den analytiske sjælesorg bringer et begrebsapparat med, som lidelsen fortolkes indenfor, vil den terapeutiske sjælesorg lade konfidenten selv stå i centrum. Derfor får denne type også den alternative titel "partnerbaseret sjælesorg" hos Grevbo. Fokus er på *konfidentens selvforståelse* snarere end på sjælesørgerens livsforståelse og forkyndelse. Målet for sjælesorgen er at hjælpe konfidenten med at genvinde livsorientering og livsmød.

Teologisk inspiration kan findes forskellige steder. Grevbo peger på procesteologien som væsentlig for den amerikanske sjælesorgsteologi. Procesteologien er en teologisk gennemtænkning af Alfred North Whiteheads procesfilosofi. Her kan mødet mellem det guddommelige initiativ og det menneskelig svar resultere i realiseringen af Guds mål med verden (Cobb & Griffin, 1976). Også Paul Tillichs forståelse af nåden som det at blive accepteret (1952) har influeret det terapeutiske fokus på at formidle accept i den sjælesørgeriske samtale.²¹

En analyse af podcasten *Sjælesorg* ud fra denne typologi kan kaste en mængde materiale af sig. Sjælesørgerne udviser generelt stor respekt for deres konfidenter. Jeg nævner tre eksempler. For det første beder sjælesørgerne indimellem konfidenterne tage stilling til, hvilken retning samtalen skal bevæge sig i. Det præger f.eks. samtalen med Marcel. Her drejer samtalen sig om, hvordan man er par med børn. Cirka halvvejs ind i samtalen spørger sjælesørgeren, hvad samtalen kan give konfidenten – lidt "luft" til at "blive lyttet til" eller sparring "omkring forskellige strategier". Senere spørger sjælesørgeren, om lidelsen mest drejer sig om forholdet mellem konfidenten og kæresten eller mest om forholdet til den andens børn. Begge dele er et forsøg på at give samtalen retning. Respekt for den anden kommer til udtryk som ledelse af samtalen, så konfidenten får mulighed for at fokusere de rigtige steder.

For det andet udviser flere sjælesørgerer respekt for den andens andethed ved eksplicit at spørge om tilladelse til at lede samtalen i en bestemt retning. I samtalen med Jakob spørger sjælesørgeren, om det er okay at spørge mere ind til, hvad konfidenten mere præcist har brug for at få talt med sin far om. I samtalen med Adriana beder sjælesørgeren om lov til at rette samtalen væk fra en teoretisk diskussion om teodicé og ind på konfidentens personlige følelse af meningsløshed. Lidt senere beder samme

20 Se hertil f.eks. Michael Klessmanns bog *Pastoralpsychologie* (2006, s. 427–464).

21 Når Grevbo sammenfatter denne types teologiske indhold sådan, at teologien her er blevet en hjælpevidenskab til psykologien (2006, s. 381), må det betragtes som en tilspidsning, eventuelt fra et bestemt teologisk ståsted.

Der er masser af teologi på færde her, også selvom denne teologi ikke kommer eksplicit til udtryk i samtalen.

sjælesørger om tilladelse til at fortælle om noget fra bibelen, specifikt at der står “frygt ikke” i bibelen lige så mange gange, som der er dage i året.

For det tredje holdes den terapeutiske indsigt højt, at råd måske giver kortvarig glæde, men længerevarende afhængighed. Kun få af sjælesørgerne giver råd om konkrete handlemuligheder til konfidenten.²² I samtalen med Marcel er sjælesørgerens tilbageholdenhed særligt påfaldende, fordi konfidenten længes efter et godt råd. Konfidentens ønsker svar på, hvilken rolle han kan indtage for at få bragt sin nye kæreste og sine børn fra et tidligere ægteskab tættere sammen.

K: [...] Altså det, sådan, som jeg går og er nysgerrig på, det er det her med, om jeg er på rette vej. Det er, om jeg er på vej ned ad en blindgyde, eller om jeg skal gøre noget aktivt for noget andet, øhm, og hvad det så eventuelt skulle være [...] Så hvad jeg skulle gøre for at få det til at øh... nærme sig hinanden på sigt, måske, det behøves ikke være i morgen, men hvilken rolle jeg skulle tage, om nogen, for at bane vejen for det, det kunne jeg godt tænke mig en fornemmelse af. Og det kan jeg ikke rigtig, jeg kan ikke rigtig vurdere hvad der er det rigtigste, det kan jeg ikke rigtig fornemme helt, sådan at om tyve år, at både mine kæreste og mine børn tænker, at det gik rigtig godt...

P: Ja, der ville du gerne om tyve år ligesom kunne se tilbage og se, det var godt, jeg holdt ved, det var godt, jeg var tålmodig, at du gjorde det, du gjorde. Og jeg hører også, at du spørger til, hvad der er det rigtige at gøre øh... og jeg kan høre, du sådan længes efter, måske en højere grad af sikkerhed i det, du gør, at det er godt nok, at det er på rette vej og sådan. Og jeg kunne tænke mig måske sådan i stedet at spørge... Måske ikke så meget til, hvad du skal, eller hvad der er rigtigt, men mere hvad du vil? Hvad vil *du* gerne have ud af det her? [...]

Sjælesørgeren spejler spørgsmålet, men justerer spørgsmålet fra, hvad der er *rigtigt* at gøre, til hvad konfidenten gerne *vil* gøre. I stedet for at svare fastholder sjælesørgeren, at samtalen er et refleksionsrum for konfidenten, og ikke et sted for råd, i hvert fald ikke til, hvordan konfidenten kan forhandle forholdet mellem kæreste, egne børn og kærestens børn. Den grundlæggende sjælesørgeriske indsigt er da også, at råd sjældent fungerer, fordi råd skaber afhængighed af sjælesørgeren.²³

8. Socio-politisk sjælesorg

Mens den terapeutiske sjælesorg sætter individet i centrum som et levende dokument, forstår den socio-politiske sjælesorg konfidenten som indfældet i et *netværk af strukturer*,

²² En undtagelse – som jeg vender tilbage nedenfor – er samtalen med Jakob. I samtalen med Mikkel er der masser af råd, men de handler mere om konfidentens selvforhold, f.eks. “slip den der dommer, du har siddende oven i hovedet”.

²³ Dette diskuterer allerede Friedrich Schleiermacher (1850, s. 452).

der spiller ind på vedkommendes livsproblemer. Det handler om at have bevidsthed om det strukturelle aspekt af menneskers lidelse. Det interventionistiske fokus kan derfor være på at styrke konfidenten i sit opgør med disse strukturer.

Den teologiske baggrund for den socio-politiske sjælesorg er ikke mindst befrielsesteologien, der gennem det tyvende århundrede har haft forskellige udtryksformer. Den latinamerikanske havde fokus på ulighed, den sorte på racespørgsmål, mest i USA, den feministiske på kønsspørgsmål og queer-teologien på seksualitet. En socio-politisk opmærksomhed kan også have øje for lidelse på baggrund af alkoholisme eller andre afhængighedsforhold, der skaber lidelse. For en socio-politisk inspireret sjælesorger vil engagementet i forandringen af ydre forhold være væsentlig.

Det er ikke nemt at finde eksempler på det socio-politiske i podcasten *Sjælesorg*. I samtalen med Mikkel påpeger sjælesørgeren nutidens krav om, at alting skal blive "bedre, hurtigere, skarpere, klogere", som et muligt perspektiv på, at konfidenten har svært ved at føle sig god nok. Og Adriana fortæller sjælesørgeren, at hun er adopteret fra Colombia og føler et større pres for at yde mere, fordi hun har fået en særlig chance for et bedre liv. Sjælesørgeren overvejer, om dette pres er fra hende selv eller fra samfundet: "Er det noget, du har fået at vide af omgivelserne, at du skal være særligt taknemmelig eller sådan, fordi du er adopteret eller...?" Sjælesørgeren udviser dermed sans for socio-politisk sjælesorg. Men det er ikke mit indtryk, at disse eksempler er særligt prægnante i samtalerne.

9. Modstanden i materialet

Efter at jeg har vist eksempler på de fleste sjælesorgstyper i podcasten *Sjælesorg*, vil jeg nu se nærmere på, hvad typologien ikke formår at indfange. Teorier kan samle materiale op, men materialet kan også yde teorien modstand. Det er også tilfældet i mødet mellem Grevbos typologi og podcasten *Sjælesorg*. Jeg vil fremdrage tre eksempler på dette.

For det første findes der en samtale, der bedre kan beskrives med en type, som Grevbo ikke har med, nemlig hverdagsrådgivningstypen, som findes hos den tyske sjælesorgsteoretiker Michael Klessmann. Jakob vil gerne kontakte sin far en sidste gang efter gentagne gange at være blevet svigtet af faderens manglende initiativ i forholdet. Her går sjælesørgeren aktivt ind i en fælles samtale om, hvorvidt brev eller telefonsamtale vil fungere bedst. Sjælesørgeren tager i første omgang stilling til fordel for telefonen, men følger glidende med, når konfidenten reflekterer sig frem til et brev. Denne type kan forstås som en samtale om livskunst og livsorientering. Målet her er ikke at give konkrete retningslinjer, men at hjælpe den anden til selv at træffe ansvarlige valg og gøre det ud fra bevidst overvejede værdier (Klessmann, 2015, s. 114).

For det andet finder jeg det yderst vanskeligt at benytte Grevbos typologi til at karakterisere det, der foregår i samtalen med Damian. Som jeg nævnte i gennemgangen af den karismatiske sjælesorg, ledes konfidenten her til at have en samtale med Gud assisteret af sjælesørgeren. Som jeg udfolder nærmere andetsteds (Christoffersen, 2023) har denne metode elementer af kerygmatiske, spirituelle og terapeutiske sjælesorg, men på en måde, som er radikalt anderledes end noget af det, Grevbo forudsiger.

For det tredje spiller flere af sjælesørgerne ind med fænomenologiske pointer i løbet af samtalen. Det kan man se i tre samtaler. I samtalen med Jakob tilbyder sjælesørgeren en distinktion mellem tilgivelse og forsoning og forklarer, at tilgivelsen altid indebærer påstanden om skyld, hvilket konfidenten skal være opmærksom på, når han henvender sig til sin far.²⁴ I samtalen med Lin, der generelt har bøvlet med angst og nu er gravid, udfoldes overvejelser om tabets mulighed som bagsiden af kærligheden og livet. I samtalen med Mads formulerer sjælesørgeren et væld af den slags betragtninger. Sjælesørgeren beskriver, hvordan *håbet* forbinder sig til meningen snarere end til opfyldelsen, og hvordan *nåden* er at modtage noget ud over det forventelige. Det følgende citat fra denne samtale handler om ensomhed og kommer som respons på, at konfidenten har fortalt om at sidde ensom derhjemme i sorg og om at række ud til andre, som kan hjælpe med praktik og støtte.

P: Ensomhed... du skal have en lille definition af ensomhed, som jeg tror, passer meget godt på det her. Ensomhed betyder, at det jeg har, opfylder ikke savnet af det, jeg længes efter.

K: Okay.

P: Ik? Altså, man kan have masser af mennesker omkring sig og så faktisk føle sig ensom, hvis det man i virkeligheden længes efter, at det er det, man ikke har, om man så må sige. Og det jeg hører, du siger, det er sådan set, at den der eksistentielle ensomhed, der kan være knyttet til at være væk fra Josephine [som er] herinde [på Rigshospitalet] og være derhjemme, at i den isolation, du var i dér, der har du simpelthen samlet nogle, som kunne møde dig, lytte til dig og høre, hvordan du i virkeligheden havde det som far med en syg datter, ik'?

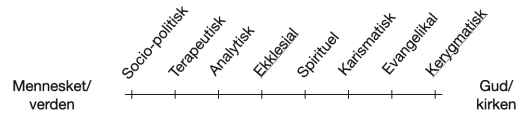
Sjælesørgeren benytter altså fænomenologiske distinktioner til at give samtalen eksistentiel flyvehøjde.

De tre nævnte eksempler på, at sjælesorgssamtalerne ikke passer ind i Grevbos typologi, vil ikke på dette sted give anledning til en større teoretisk revision af typologien. Jeg har ellers overvejet, om jeg skulle argumentere for en niende "fænomenologisk" type, siden dette fund så udbredt og distinkt i materialet. Men en typologi er som et net. Man skal finde den rette størrelse på maskerne. En typologi med for grove masker kan ikke fange laks. En typologi med for fine masker får for mange smådyr med. Som forståelsesredskab i mødet med et konkret materiale giver typologier altid kun et vist resultat. Derfor vil man altid skulle tænke over, hvad typologien viser, og hvad den ikke viser. Denne metodiske pointe er vigtigere end at forfine maskerne yderligere.

²⁴ Se også samtalen med Mette, hvis grundtema er tilgivelsen.

10. Fra linje til cirkel

Selvom jeg ikke foreslår at revidere typologien, vil jeg argumentere for, at typologien behøver en ny grafisk udformning. I bogen sætter Grevbo typerne op på en linje fra højre mod venstre, hvor højre betyder "Gud/kirken" og venstre betyder "mennesket/verden". Yderpunkterne bliver således den kerygmatiske sjælesorg og den socio-politiske sjælesorg, som man kan se i figur 1. Som jeg har vist i løbet af artiklen, er der dog dybe teologiske begrundelser for alle otte typer. Den socio-politiske sjælesorg trækker på befrielsesteologiens indsigter i, at menneskets frelse ikke skal tænkes individuelt, men at mennesket er indfældet i et net, som mennesket frelses sammen med. Dikotomien Gud/verden eller kirken/mennesket er derfor for forenklet.

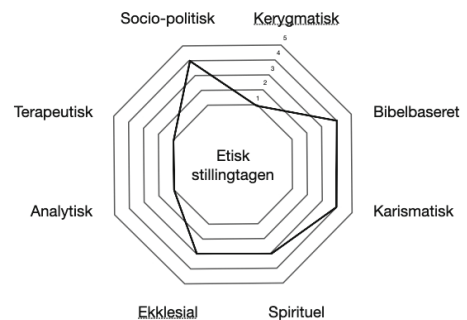

Figur 1: Grevbos grafiske fremstilling af sin sjælesorgstypologi.

Mit forslag er derfor at optegne typologien på en cirkel. Det giver mulighed for at trække forbindelseslinjer på kryds og tværs mellem de forskellige typer afhængigt af ens analytiske interesse, f.eks. det moralsk-etiske i sjælesorgen, sjælesorgens forhold til psykologien eller forholdet mellem individ og samfund. Jeg vil nu udfolde, hvordan de forskellige positioner stiller sig til førstnævnte eksempel, altså det moralsk-etiske i sjælesorgssamtalen. Dette eksempel kan være illustrativt i denne sammenhæng, fordi et fællestrek ved podcastens sjælesørgere synes at være, at de afholder sig fra at tage etisk stilling til deres konfidenters livshistorie.

Når det gælder overvejelsen om, hvorvidt sjælesørgeren skal gå etisk til værk i sjælesorgen kunne grafikken se ud som i figur 2. Denne opstilling viser, hvad den kerygmatiske type har til fælles med den analytiske og den terapeutiske. Disse tre typer har et fællestrek i et opgør med en moraliserende sjælesorg. Denne pointe har historiske rødder, idet både den liberale teologi hos Oscar Pfister og den dialektiske teologi hos Eduard Thurneysen gjorde op med den pietisme, som prægede det 19. århundredes sjælesorg (Harbsmeier, 1995, s. 393). Her er altså en pointe, der forener nogle typer, der ellers ligger langt fra hinanden i linjemodellen. Opgøret med moralismen viser sig imidlertid ganske forskelligt. Hvor den kerygmatiske type sætter evangeliet om retfærdiggørelsen i centrum, sætter den analytiske og den terapeutiske type konfidenten og dennes livsverden i centrum.

Når det gælder de fem øvrige typer, der alle har et større potentiale for at bringe det etiske på bane, begrundes etikken forskelligt. Den *bibelsbaserede* type fokuserer

Figur 2. I hvor høj grad går typen ind for etisk stillingtagen i sjælesorgen?

på bibelteksternes etiske rådgivning i deres helhed. Det gør den *karismatiske* også, men hvilke bibeltekster, der skal stå i centrum, afhænger mere af den karismatiske leders visioner end af kølige eksegetiske diskussioner. Den *spirituelle* type har sit etiske centrum hos den konkrete næste i umiddelbar barmhjertig handling med dybe rødder i den kristne spiritualitet. Den *ekkesiale* type orienterer konfidenten ind mod liturgien og menigheden, hvor man har en chance for at møde Gud i et fællesskab med andre gudstjenestedeltagere. Hvor fokus altså i den spirituelle type er på den konkrete næste og i den ekklesiale er på kirken, er den *socio-politiske* retning optaget af strukturelle mønstre, som man må adressere politisk. På dette niveau er den socio-politiske sjælesorg typisk optaget af temaer som opgøret mod patriarkatet og kapitalismen for at opnå bedre magtbalance mellem økonomiske forudsætninger, køn, seksualitet og i forholdet til naturen. Når den *evangelikale* sjælesorg bliver politisk fokuserer den typisk mere på konservative temaer som vigtigheden af den forudgivne identitet, herunder hvad angår slægt og nationalitet, køn og seksualitet, men også f.eks. af spørgsmålet om abort. Både den socio-politiske og den evangelikale er optaget af de politiske forudsætninger for frihed, men de er uenige om, hvordan denne frihed tager sig ud. Herimod er den *karismatiske*, den *spirituelle* og den *ekkesiale* sjælesorg mere optaget af, hvordan etikken udspiller sig i konkrete og nære sammenhænge. De væsentlige forskelle på, hvordan typerne stiller sig til spørgsmålet om det etiske i sjælesorgen, kan altså ikke indfanges på en linje.

Og igen – tager man denne podcast som udtryk for dansk sjælesorg, er det påfaldende, hvor lidt den etiske stillingtagen fylder. Det fælles opgør mod moralismen fra den kerygmatiske og den terapeutiske type synes at være slået igennem.

Konklusion

Denne artikel har søgt at anvende Tor Johan Grevbos oversigt over hovedretninger indenfor sjælesorgen som en typologi til analyse af podcasten *Sjælesorg*. Denne podcast giver et indblik i dansk sjælesorg, selvom der er visse begrænsninger, som jeg har nævnt: Podcastens konfidenter er kirkenysgerrige, samtalerne er enkeltstående, de foregår kun under fire øjne, og der har været mikrofoner tilstede. Med disse begrænsninger *in mente* får analysen givet et indblik i dansk sjælesorg. Artiklen har vist flere små konkrete interventioner, der kan tolkes som bestræbelser på kerygmatiske og bibelcentreret sjælesorg, og den har tydeliggjort lange stræk af pastoral opmærksomhed, der kendetegner den terapeutiske sjælesorg. At *kerygmatiske* og *terapeutisk* sjælesorg således er fremherskende, er ikke mærkeligt, eftersom disse former historisk set har været de mest prægnante. At der også arbejdes *bibelsk* rundt omkring i podcasten, svarer til, at der er kommet bevægelse i bibelsk sjælesorg, som Det Danske Bibelselskab de seneste år har forsøgt at fremme.²⁵

²⁵ <https://www.bibelselskabet.dk/bibelsk-sjaelesorg>

Enkelte træk, der kunne forstås som socio-politisk, spirituel og analytisk sjælesorg har jeg fremdraget. Den *socio-politiske* sjælesorg har vanskeligere kår i et homogent velfærdssamfund end så mange andre steder. Men det skyldes måske også podcastens begrænsninger, for strukturelle årsager til dagens lidelser er der vel nok af. Man kunne bede om at følge en præst i Kirkens Korshær, som sikkert har flere samtaler, der peger i denne retning, eller en præst i hospitalsverdenen, hvor sygehusansatte lider under øget arbejdspress. *Spirituel* sjælesorg findes nok mest i særlige miljøer, hvor den åndelige søgen er i højsædet. Den *analytiske* sjælesorg findes i en vis forstand over det hele i podcasten, eftersom forholdet mellem konfident og sjælesørger hele tiden er på spil. Men vi har ikke set eksempler på sjælesørgere, der arbejdede egentligt analytisk i deres spørgemåde. Jeg vurderer dog, at en anden typologi, der fokuserer på moderne psykologiske retningers spørgemåder ville kunne åbne disse samtaler på væsentlige måder.

Den ekklesiale og den karismatiske sjælesorg har vist sig at være nærmest fraværende fra podcastens samtaler. Den manglende *ekkesiale* sjælesorg kan være udtryk for podcastens begrænsninger. I hvert fald er det mit indtryk, at dansk sjælesorg har stort fokus på at benytte sig af kirkens særlige ritualer i forbindelse med samtaler. Fraværet af *karismatisk* sjælesorg er imidlertid ikke underligt; mit bud er, at denne type sjælesorg mest findes i særlige centre i folkekirken og ellers i visse frikirke miljøer.

En kvantificering af analysens resultater kunne se ud som i figur 3. Her ser vi en anden brug af cirkelmodellen. Cirkelmodellen kan altså bruges til at opsummere fremkomsten af bestemte typer af sjælesorg i et materiale.

Endelig vil jeg formidle den idé, at cirkelmodellen kan benyttes til selv-refleksion i forbindelse med undervisningen i praktisk sjælesorg, f.eks. på pastoralseminariet.²⁶ Man kan indtegne sin selvforståelse som sjælesørger og derefter analysere nogle af sine samtaler. Måske forstår man selv som karismatisk, men agerer socio-politisk? Hvis der er diskrepans, kan man arbejde med at bringe selvforståelse og praksis i vater, enten ved at justere sin selvforståelse eller justere sin praksis.

Figur 3. I hvor høj forefindes typen i podcasten Sjælesorg?

²⁶ Denne idé har jeg fået fra Lars Kruse.

Litteraturliste

- Podcasten *Sjælesorg* er udgivet af folkekirken.dk i samarbejde med *Sjælesorg på nettet* og kan findes her: <https://www.folkekirken.dk/aktuelt/podcasts/sjaelesorg> eller søges frem, hvor du lytter til podcasts.
- Adams, J. E. (1986). *Competent to Counsel*. Zondervan. (Original work published 1970)
- Bonhoeffer, D. (1996). Vorlesung über Seelsorge. I *Illegale Theologenausbildung: Finkenwalde 1935-1937* (s. 554–591). Gütersloher Verlagshaus.
- Christoffersen, M. G. (2023). Talk to God about it. A "Theodialogical" Method of Pastoral Care. *Kerygma und Dogma*.
- Cobb, J. B., & Griffin, D. R. (1976). *Process Theology: An Introductory Exposition*. Westminster John Knox.
- Cooper-White, P. (2006). *Many Voices: Pastoral Psychotherapy in Relational and Theological Perspective*. 1517 Media.
- Doehring, C. (2015). *The Practice of Pastoral Care: A Postmodern Approach* (Revised and expanded edition). Westminster John Knox Press.
- Due, E. (2018). Trinitarisk sjælesorg. *Kritisk forum for praktisk teologi*, 38(151), 70–82.
- Grevbo, T. J. S. (1983). *Det fir-foldige menneske: Et personlighedsspeil til sjælesorgerisk bruk*. Luther Forlag.
- Grevbo, T. J. S. (2006). *Sjælesorgens vei: En veiviser i det sjælesorgeriske landskap—Historisk og aktuelt*. Luther Forlag.
- Gundelach, P., Raun Iversen, H., & Warburg, M. (2008). *I hjertet af Danmark*. Hans Reitzel.
- Harbsmeier, E. (1995). Sjælesorg. I E. Harbsmeier & H. Raun Iversen (Red.), *Praktisk teologi* (s. 384–423). Anis.
- Johannessen-Henry, C. T. (2018). Fællesskab og håb: Mentalisering som sjælesorgerisk greb i begravelssamtalen. *Kritisk forum for praktisk teologi*, 151, 44–69.
- Jørgensen, A. (2019). Den særlige tavshedspligt for præster. *Juristen*, 5, 177–188.
- Karle, I. (2003). Seelsorge im Horizont der Hoffnung: Eduard Thurneysens Seelsorgelehre in systemtheoretischer Perspektive. *Evangelische Theologie*, 63(3), 165–181.
- Kaufman, T. S. (2016). From the Outside, Within, or In Between? Normativity at Work in Empirical Practical Theological Research. I J. A. Mercer & B. Miller-McLemore (Red.), *Conundrums in Practical Theology* (s. 134–162). Brill.
- Klessmann, M. (2006). *Pastoralpsychologie: Ein Lehrbuch*. Neukirchener Verlag.
- Klessmann, M. (2015). *Seelsorge: Begleitung, Begegnung, Lebensdeutung im Horizont des christlichen Glaubens-ein Lehrbuch* (3. udg.). Neukirchener Theologie.
- Leth-Nissen, K. M. S., Poulsen, J., Larsen, M. F., Larsen, T. L., & Glasscock, E. H. (2022). *Religiositet og forholdet til folkekirken 2020: Bog 2 Kvalitative studier*. Folkekirken Uddannelses- og Videnscenter.
- Nielsen, B. F. (2015). "Og tilmed også Thurneysen". I C. Svinth-Værgø Pöder (Red.), *Mellem tiderne: Fem dialektiske teologer* (s. 99–140). Forlaget Anis.
- Pfister, O. (1927). *Analytische Seelsorge*. Vandenhoeck & Ruprecht.
- Scharfenberg, J. (1981). *Samtalen i fokus: Den sjælesorgeriske samtale i teori og praksis*. Gad. (Original work published 1972)
- Schleiermacher, F. (1850). *Die praktische Theologie nach den Grundsätzen der evangelischen Kirche im Zusammenhang dargestellt*. De Gruyter.
- Stinissen, W. (1996). *Andens terapi*. Libris.
- Thomsen, M. H. (2015). Sorggrupper i folkekirken – når sorgen bæres sammen. I *Sorg* (s. 55–67). Eksistensen.
- Thurneysen, E. (1994). *Die Lehre von der Seelsorge* (7. Aufl.). Theologisches Verlag. (Original work published 1948)
- Tillich, P. (1952). *The Courage to Be*. Yale University Press.
- Ziemer, J., Pohl-Patalong, U., Schmidt-Rost, R., & Henkys, J. (2011). Pastoral Care. *Religion Past and Present*. http://referenceworks.brillonline.com/entries/religion-past-and-present/pastoral-care-COM_024787#